

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A1 DERSİ UZUN TEZİ

“GORGONUN TUTSAKLARI”

TÜRKÇE A

SÖZCÜK SAYISI: 3806

ARAŞTIRMA SORUSU: Leyla Erbil’in *Tuhaf Bir Erkek* adlı romanında “gorgo” adlı otorite figürü üzerinden baskıcı sistemin birey ve toplum üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	3
1.BÖLÜM: OTORİTE BASKISINDA BİÇİMLENEN BİREY.....	5
1.1. OTORİTE BASKISI ALTINDA KADIN.....	5
1.2 EVLİLİK VE İLİŞKİLER ODAĞINDA KADIN ÜZERİNDE BASKICI OTORİTE	7
1.3 BASKICI OTORİTENİN KİMLİĞE VE BENLİK OLUŞUMUNA ETKİSİ.....	9
2. BÖLÜM: YÖNETİM VE SİYASET ODAĞINDA GORGO	12
2.1. BASKI ALTINDA HALKIN TEPKİSİ: İSYAN	12
2.2. BASKI YÖNTEMİ OLARAK KORKU VE SANSÜR	14
2.3. BASKI ALTINDA ÖRGÜTLENMENİN OLUŞUMU VE DÖNÜŞÜMÜ	15
2.4. BASKICI YÖNETİMİN ALTINDA BİREYLERİN GORGOLAŞMASI	19
SONUÇ.....	20
KAYNAKÇA	22

Leyla Erbil'in Tuhaf Bir Erkek adlı romanında “gorgo” adlı otorite figürü üzerinden baskıcı sistemin birey ve toplum üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi.

GİRİŞ

Medeniyet ve toplumsal yaşamın başlangıcından beri “devlet” ve “yönetim” insan hayatının en önemli araçlarından biri olmuştur. Milattan önceki dönem filozoflarından beri sorgulanan otorite figürleri, yönetim biçimleri ve yöneten-yönetilen arası ilişkiler günümüz dahil, toplumun ana sorunlarındandır. Sosyal yaşamda hayatta kalabilmek ve düzen oluşturabilmek için toplumlar otoriter figürlere ihtiyaç duyarlar. İnsanlar bu figürlere saygı duyar ve onlar tarafından yönetilmeyi kabul ederler ancak toplumsal yaşamda insanlar arası kutuplaşma ve fikir ayrılıkları söz konusu olabilir. Bu sebeple yönetim biçimleri ve yöneticiler zamanla değişir, yeni rejimler ve sistemler ortaya çıkabilir. Bu süreç içerisinde oluşan kargaşa, toplumları sıkıntılı ve sancılı süreçlere itebilir. Toplumlar aynı zamanda otorite figürlerin kontrolsüz ve aşırılığa kayan ideolojiler sebebiyle dayatılan baskılarına ve uygulamalarına maruz kalabilirler. Bu durum da halkı isyan etmeye sürükleyebilir.

Toplumsal ve siyasi işleyişler, hayatımızın bir parçası olması sebebiyle sanatsal olarak pek çok kez ele alınmışlardır. Modern Türk Edebiyatında da bu konuları romanlarında işleyen yazarlardan biri olan Leyla Erbil, “Tuhaf Bir Erkek” adlı romanında da bir kadın figürünün bakış açısı üzerinden sancılı bir toplumun gerçekliklerini ve yaşadıklarını ele almıştır. Romanda, baskı altında kalmış ve içinde biriktirdiklerini bir biçimde dışa vurma çabasında olup baskıcı düzene başkaldıran, ancak başarılı olamayan bir toplum ve bu toplumun umutsuzluğu, hayal kırıklıkları ve acıları üzerinde durulmuştur. Felaketler silsilesine sürüklenmiş olan bu toplumun sert bir dil ile aktarıldığı romanda sistemdeki yozlaşma ve çaresizlik klasik kurgu kalıplarına uymayan, şiirsel bir dile ve anlatımla, eksilteli ve devrik anlatımlar ve iç monolog arasında oluşturulan zamansal

kopukluklar aracılığıyla işlenmiştir. Romanda, cevapsız kalan ısrarlı protestoların sebep olduğu üzüntü ve yaşanan haksızlıkların neden olduğu öfke ve nefret durumları duygusal ve ruhsal betimlemelerle aktarılmıştır. Yaşanan sıkıntılar ve durumlar kurgu dışı öğeler aracılığıyla ve 20-21. yy Türkiye'sinin tarihsel yaşanmışlıklara ve gerçekliklere göndermeler yapılarak aktarılmıştır.

Romanda toplumun durumundan sorumlu tutulan ve halk tarafından sevilmeyen, hatta nefret edilen, otoriteyi temsil etmek amacıyla yaratılmış “gorgo” karakteri toplumu baskılayan, toplumun açısından beslenen ve insanlar için kötülüğün sembolü haline gelmiş bir figürdür. Gorgo ana figür için karanlığı, huzursuzluğu ve dehşeti çağrıştırmaktadır. Bir otorite sembolü olarak gösterilen bu karakter , toplumu ezen kesimi temsil etmektedir ve eserde üzerinde durulan bir olgu da bu karakter yüzünden toplumun maruz kaldığı şiddettir. Buna tepki veren halk bitmek bilmeyen bir isyan ve protesto etme döngüsüne girer. Bu sonsuz döngünün sebep olduğu çaresizlik, öfke ve dolmuşluk duygusundan dolayı, kadın figür içindeki duyguları ve düşünceleri aktarmak için sabırsız bir çaba içerisindedir. Kurgu boyunca romanın adını aldığı ve esas anlatılmak istenen “tuhaf bir erkek” bu sebepten dolayı sürekli ertelenmiş ve bu, yaşanan sürecin de benzer şekilde uzayıp gittiğini vurgulamıştır. Bu süre boyunca Gorgo'ya olan nefret ve öfke sürekli olarak artmıştır ve bu da karakterin iç monologlarında duygusal anlatımlarla verilmiştir. Bu sembolün yaratılmış olması, eserin otoriter sistemlere karşı bir eleştirisidir.

Bu eser, toplumsal ve bireysel olarak farklı odaklar etrafında anlatılmaktadır. Toplumdaki “kadın”ı temsil eden ana figürün bakış açısı üzerinden toplumun kadına bakışı, kadının ailede ve toplumdaki yeri, kadın-erkek ilişkileri ve kadının hayat mücadelesi verilmiştir. Bir yandan da aynı figürün bakış açısından toplumsal gerçeklikler yansıtılmış, toplumun yaşadıkları ve sancıları aktarılmıştır.

Bu tez çalışmasında, “Tuhaf Bir Erkek”in eleştirdiği baskıcı otoriter sistemin izlerini romanda da olduğu gibi bireyden topluma doğru olmak üzere iki farklı alt başlıkta incelenecektir.

1. BÖLÜM

OTORİTE BASKISINDA BİÇİMLENEN BİREY

İnsanlar topluluklar biçiminde yaşamaya başladıklarından beri bir “lider” figürüne hep ihtiyaç duymuşlardır. Bu figürler, genelde toplumu yönetebilecek ve yönlendirebilecek beceriye ve güce sahip insanlardır. Böylelikle insanlar, güvenebileceği ve liyakatından yararlanabileceği bir yöneticiye sahip olurlar. İnsanlar yönlendirilmeye zaman zaman ihtiyaç duysalar da yönetilmeye karşı her zaman o kadar sıcak bakmayabilirler, özellikle lider rolünü üstlenen bireyler güçlerini yitirip yetersiz kalınca insanlara baskı uygulayarak toplumu yönetmeye başladıklarında. Bu durumda liderler ihtiyaç duyulan figürler olmanın dışına çıkıp bireylerin haklarını elinden almaya ve duygularını kullanarak onları manipüle etmeye başlarlar. Bu durumda da bireylerin özgürlüklerinin karşısındaki başlıca engel olurlar ve bu bireylerde öfke ve nefret duygusuna yol açar.

1.1.OTORİTE BASKISI ALTINDA KADIN

Tuhaf Bir Erkek romanında bir kadının, Sevda'nın, evlendiği erkeğin hayatının eşinin zaman içinde baskıcı ve kısıtlayıcı bir tutum içine girerek içinden çıkılmaz ve paranoyak bir hale bürünmesi işlenmiştir. Leyla Erbil'in “Kalan” adlı romanın devamı niteliğinde, romanın ana karakteri “Lahzen”e “Sevda” ismini vererek bu kadın figürün zorlu ve hastalıklı evliliğini ele almaktadır. Roman'da baştan sona insanları tutsak etmeye çalışan otoritelerin tamamına “gorgo” olarak hitap edilmektedir. Gorgo sembolü otoriteyi kapsayıcı bir şekilde temsil etmektedir.

Romanda gorgoların insanlar üstüne kurdukları üstünlük ve insanların hayatlarındaki yıkıcı ve kısıtlayıcı etkiler anlatılmaktadır. Gorgo sembolü kimi zaman yönetimi ve devleti temsil ederken kimi zaman öznel boyutta bireylerin kendi kendilerine bir savaş ve çatışma içinde buldukları insanlar olarak da verilmektedir. Bireysel boyuttaki yansımaları ele alırken Sevda karakterinin hayatında gorgo olarak seslendiği karakterlerin, ona hissettirdikleri ve onu içine ittikleri hırpalayıcı durumlar incelenebilir.

Toplumsal cinsiyet perspektifinden sık sık yararlan¹ ve ana figürlerini genelde kadınlardan oluşturarak kadının bakış açısını merkeze alan Erbil, eserlerinde ataerkil toplumda kadının yeri hakkındaki algılara yoğunlaşmış ve kadına karşı süregelen baskıcı tutumu pek çok kez eleştirmektedir. Yazarın “Tuhaf Bir Erkek” romanında yoğunlaşılacak ve feminist bir bakış açısından ele alınan kadın ana figür de Sevda karakteridir. Sevda karakteri çocukluğundan bu yana zorlu ve sıkıntılı dönemlerden geçmiş, ruhsal olarak karamsar ve başkaldırma duyguları taşıyan bir figürdür. Romanda eş ve kadın kimliği ağırlıklı olarak verilmekle birlikte, kadının toplumdaki yeri de bu karakterin deneyimlerinden yola çıkarak vurgulanmaktadır. Sevda'nın hayatındaki erkek figürlerin çoğunluğu gorgo olarak seslendiği kesimi yer yer temsil etmektedirler. “Gorgo”ların temsili olan erkek karakterlerden bir tanesi, yazarın “Kalan” romanında detaylı anlattığı ve Lahzen yani Sevda figürünün çocukluğuyla ilişkilendirdiği “dayı” figürüdür. Annesinin sevgilisi olan bu karakter romanda ilk “gorgo” diye hitap edilen figürlerdendir. Bu karakterin varlığı, Sevda'nın henüz kız çocuğu olduğu dönemden bu yana erkek figürlerin baskısı ve sıkı kontrolü altında olduğunun kanıtıdır:

merdivenlerinden inerken çıkarken

¹ Büyükgöze, Selime. “MODERNLİĞİN SIKINTILARININ EDEBİYAT METİNLERİNDE BİÇİMSELİFADELERİ: TÜRKİYELİ KADIN YAZARLAR MERKEZLİ BİR İNCELEME”.
<https://core.ac.uk/reader/51100084>

*kıyamet gıcırıtları içinde
kefenli o adam karşılardı
merdivenin başında beni
uyuyamazdım
bembeyaz uzun
çılğın bakışlarıyla
gorgo'ydu o
çocukluğumun*

(Tuhafl Bir Erkek, syf 6)

Bu satırlarda da Sevda karakterinin anlattığı üzere çocukluğuyla bağdaştırdığı bu “gorgo” figürü, Sevda’ya “kıyamet gıcırıtları”, “kefenli” betimlemeleriyle bir umutsuzluk, karamsarlık ve ölümü çağrıştırmaktadır. Böylelikle bir kız çocuğunun bakış açısından bakıldığında katı otoriter figürlerin sebep olabileceği korku ve stres duygularını öne çıkaran, erkeğin eziciliği karşısında sinen kadın profili öne çıkarılmıştır.

1.2. EVLİLİK VE İLİŞKİLER ODAĞINDA KADIN ÜZERİNDE BASKICI OTORİTE

Romanda başlıca “gorgo” olarak hitap edilen en önemli figürlerden biri romanda farklı isimler de verilerek bahsedilen ve anlatılan Sevda’nın eşi Bünyamin karakteridir. Roman boyunca Sevda’nın aşık olduğunu düşündüğü ancak daha sonradan farkındalık kazanarak hayatındaki “gorgo”lardan biri olarak nitelemeye başladığı bir karakterdir Bünyamin. Bu karakter üzerinden ataerkil toplumlardaki evlilik kurumu sorgulanmış ve evliliklerde kadın-erkek ilişkileri, kadının ve erkeğin evlilik içindeki roller tartışılmıştır. Sevda üzerinde baskıcı bir tutum sergileyen Bünyamin, roman ilerledikçe Sevda’nın nefret ettiği ve isyankar olduğu yönetimi ve hükümetin ev ortamındaki temsili haline gelmektedir. Toplumda yönetimin baskısından ve kısıtlayıcılığından

dolayı oluşan korku, umutsuzluk ve öfke gibi duyguları tetikleyen evdeki egemen kişi olan erkek toplumu bu karakter aracılığıyla temsil edilmiştir:

bünyamin'in ıslığa başlamadan

"mutluluk odur ki biz bize yeteriz" teranesiyle ben

artık

bir eski vazoda unutulmuş

dikenli kuru gül

keşke diyen içimden

keşke

bununla olacağıma

katılsaydım yürüyüşlere

gorgo'ya karşı

onca aydır

eski çatlak bir vazoda

bu üstben

benim ötekim olarak

(Tuhaf Bir Erkek syf. 95)

Bünyamin karakterinin gorgoyla özdeşleşmiş olduğu bu bölümde, Sevda'nın eşine karşı duyduğu öfke, seçimlerine ve zaafiyetlerine karşı duyduğu pişmanlık ve kahır duyguları vurgulanmıştır. Katıldığı yürüyüşlerde başkaldırdığı otoriter yönetim ile baskıcı tutum sergileyen eşine, sistematik yapının tepesinde yer alan güce de "gorgo" diye hitap etmiş olması figürün eşiyle sistemi ve yönetimin başını birbirleri yerine kullanmaya başladığının bu sebeple, Bünyamin'in aynı zamanda evdeki hükümetin temsili olduğunu kanıtlar niteliktedir.

1.3.BASKICI OTORİTENİN KİMLİĞE VE BENLİK OLUŞUMUNA ETKİSİ

Romanda “gorgo” olarak nitelenen her karakterin Sevda üzerinde kurduğu baskı, Sevda’nın kimliğini ve benliğini sorgulamasına sebep olmuş ve onu ruhsal bir bunalıma sokmuştur. Böylelikle romanda toplumda “gorgo” olan figürlerin, gerek devlet gerek insan olsun, birey ve kadın üzerinde bıraktıkları etki işlenmiştir. İlişkisinden memnuniyetsiz olan ve eşine karşı öfke duyan Sevda, kendi benliğini sorgulama ve kendini tanıyamama korkularıyla yüzleşmektedir. İçinde bulunduğu kısıtlandırılmış ve tutsak olma durumu onun hayatına, kendisine, eşine ve ilişkilerine karşı öfke ve güvensizlik duymasına sebep olmaktadır. Roman özelinde kadın figürlerinin bu sorgulamaları, “varoluşçuluk” akımından etkilendiği ve yararlandığı bilinen Erbil’in² Tuhaf Bir Erkek adlı eserinde de otoriteyle ilişkilendirilmiş ve gorgo sembolü ile bir kadının bakış açısından verilmiştir:

aynanın önünden geçerken

gizlice

bakıyordum kendime

ya günün biri

tanyamazsam kendimi

(Tuhaf Bir Erkek, syf 44)

Eşinin umursamaz tavırları ve ilgisizliğinden dolayı kendini yalnız hisseden Sevda’nın kendini ve kişiliğini sorgulaması, aynada gördüğü kişiyi tanımamaktan korkması ve gorgodan dolayı hissettiği paranoya ve izleniyormuş duygusu onu güvensiz hissetmeye itmiştir. Bu noktada, ailede ve toplumda itilmiş, ezilen; bu koşullar altında varlığını sorgulayıp haklarını arayan ama bu arayışta yalnızlaşan kadının resmini çizmiştir bir bakıma yazar.

² Erdem, Melihe Yonca. “TEZER ÖZLÜ VE LEYLA ERBİL’İN ROMANLARINDA VAROLUŞÇULUK”. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET000292.pdf>

Otorite figürlerin kişi üzerinde yarattığı bunalımlı, karamsar ve histerik ruh hali, pek çok yazınsal tercihle öne çıkarılmış ve vurgulanmıştır. Roman-şiir olarak ele alınabilecek romanda türler arası kesin bir ayırım bulunmamaktadır ve Erbil bu seçiminin eserlerinin belli ideolojiler, sınıflar, sınırlar ve yüzeysellikten arındırmak için olduğunu dile getirmiştir³. Türlerle kısıtlandırılmamış bu romanda olay örgüsün belli bir zaman akışında olmaması ve zamansal olarak kopuk olan anlatım yardımıyla Sevda karakterinin hem ruhsal çelişikisi hem de toplumun içinde bulunduğu karmaşa ve kaos ortamı vurgulanmaktadır:

ben sevda – o bünyamin harun
doğrusu adını tam olarak bilemdim bir türlü
hangisiyle seslensem
efendim derdi
akıllıydı canım
geç de olsa anladım
beni delirtmeye çalışıyordu
başardı mı bilemem
şimdi burada
bu eski manastırın bahçesindeyis kurşit'le
(Tuhaf Bir Kadın, syf 70)

Kesitte de görüldüğü gibi Sevda'nın anlatımında şimdiki zaman ve geçmiş zaman arasında ani geçişler bulunmaktadır. Bu geçişler olay örgüsünde kopukluklar yaratarak karmaşık bir ruh halini yansıtırken karakterin uzun süredir içinde bulunduğu içsel çatışmaları vurgulamaktadır.

Aynı zamanda dizelerden oluşan biçimsel yapı da romana şiirsel bir öge ekleyerek duygu yoğunluğunu aktarma işlevini görmüştür. Sık sık kullanılan iç monolog tekniğiyle aktarılan ruhsal

³ "Beni Günah Çıkarmaya Zorlamak İstiyorsunuz Sanki." Söyleşiyi yapan: Yalçın Armağan, Erkan İrmak, 2011

betimlemeler ve bilinç akışı tekniği sayesinde de Sevda karakterinin içinde bulunduğu çıkmazlarla dolu, umutsuz ruh hali öne çıkarılmıştır:

ne var ki bir ceset gibi,, evet cansız,, koltuğua yığılıp kaldığında bile akşamları eşim,, kakılıydı üstüme yarı aralık gözkapakları,, “sakın o vazoya değme annemin anısıdır o,,o köşedeki amfora antikadır ha!...”

eşimin

gölün kıyısında

yarı baygın kuruyan bana

“bu gorgo seni bırakmayacak öldürene kadar” diye keyfe geldiğini

görünce

onu şu minik göle

atıvermek geldi içimden

(Tuhaf Bir Erkek, syf 106)

Bu kesitte de görüldüğü üzere, türlerle kısıtlandırılmamış olan romanın yazım ve noktalamayla da kısıtlandırılmamış olduğu görülür. Büyük harf kullanımı ve noktalamalar, devrik ve eksilteli cümleler ve metaforlarla zenginleştirilmiş anlatım ile baştan sona roman Sevda karakterinin ruh halini birebir yansıtacak bir üslupta tercih edilmiştir. Noktalama seçimlerindeki duyarsızlık ve üç virgül gibi olağan dışı kullanımlar, Sevda karakterinin içsel düşünce akışını doğrudan yansıtılabilmek amacıyla seçilmişlerdir. Kendi içinde sorgulama ve içsel kargaşa yaşayan Sevda'nın, hastalıklı ruh hali benzer şekilde karmaşık ve kopuk olan ve anlamayı zorlaştıran noktalama kullanımıyla vurgulanmış ve Sevda'nın istemsiz bir şekilde aklından geçenleri yazdığı izlenimini verilmiştir.

2. BÖLÜM

YÖNETİM VE SİYASET ODAĞINDA OTORİTENİN BASKISI ALTINDA TOPLUM

İnsanlar kimi zaman hayatta kalma içgüdüsünden dolayı kimi zaman da kişisel çıkarları adına bencil olmayı tercih edip toplumsal bilince karşı gelen davranışlarda bulunabilirler. Bu durum fikir ayrılıklarına ve kaos ortamı oluşmasına sebep olabilir. Böyle durumlar toplumlar için tehlike arz edip şiddete yatkınlığa ve savaş oluşumlarına sebep olabilir. Bu durumu engelleyip halkı düzen içinde yaşatacak bir ortam sağlamak da liderlerin ve yönetici figürlerin sorumluluğudur. Bu durumda kuvvetler ayrılığı ilkesine uyan biçimde yöneticilerin toplumları bu tehlike ortamından uzaklaştırmaları gerekmektedir ve düzeni sağlayabilmek onların görevidir. Buna rağmen yönetici figürleri de bencil yanlarına yenik düşüp toplumu kaosa sürüklemekten sorumlu hale gelebilirler. Bu durumda da toplumu tehlikeden koruma görevini üstlenen otorite etkisiz hale gelir ve gücü elinde tutan yönetim toplum üzerinde mutlak baskı uygulamaya başlayabilir. Bu, toplumu içinden çıkılmaz bir umutsuzluğa sürükler ve otoriteye karşı isyancı tutum sergilemelerine sebep olur. Bunun yanında toplumu koruma görevini üstlenen kurumlar da etkisiz hale gelince halk maruz kaldığı sistemin güçlendirdiği çıkarıcı ve bencil insanların şiddetine ve sömürsü karşısında savunmasız kalırlar.

2.1. BASKI ALTINDA HALKIN TEPKİSİ: İSYAN

Tuhaf Bir Erkek romanı kadın karakter odağında mutsuz bir evliliğe eş zamanlı olarak toplumda aşırı baskı ortamı oluşturmuş otoriteden kaynaklanan kaos ve isyan ortamını da işler. Eser boyunca kurgu dışı öğelerden yararlanılarak toplumsal gerçeklik ve devlete karşı eleştiri ve isyan dile getirilmektedir. Toplum ve gerçekliğini ele alan romanda pek çok yaşanmış olaya gönderme yapılmış ve bu öğelerden yararlanarak gerçekçi bir uzam yaratılmıştır:

daha eskiden başlamıştı kötülük,, önce kürtlere tutturduları,, aynı zamanda köy entstitülerini kapattılar, komünist yetiştiriyor diyerek,,

(Tuhaf Bir Erkek, 67)

Dönemin kısıtlayıcı ve sansürlü yapısına eleştiri yapılmış ve bu baskının toplumda bıraktığı olumsuz etkiler ele alınmıştır. Otorite temsili olan “gorgo”lar nasıl kişileri nitelemek için kullanıldıysa benzer şekilde yönetimi ve baskıcı hükümeti temsil etmek için de kullanılmışlardır ve yönetim bağlamında egemen otoriteyi birebir yansıtmaktadırlar.

Sevda karakteri entelektüel ve toplumsal farkındalığı yüksek, aydın ve isyankar kesimin bir parçasıdır. Bu sebeple sık sık bazı isyanları ve protestoları dile getirip bu protestolara bir başkaldırı göstergesi olarak katılmaktadır. Karakter kendi özgürlük ve benlik arayışında “gorgo”yu engel gördüğü gibi benzer şekilde toplumun özgürlüğünün ve ilerlemesinin engeli olarak da egemen otoriteyi, yani “gorgo”yu suçlamaktadır. Gorgo, yani yönetim, toplumun elinden ifade özgürlüğünü ve sorgulayabilme yeteneğini alarak onları savunmasız ve boyun eğen bir toplum haline getirmeyi amaçlamaktadır. Bu sebeple de toplumda bir isyan durumu vardır. Bu yozlaşmış sisteme karşı sitem eden halk ve baskı ortamı oluşturan otorite arasındaki çatışmadan dolayı topluma bir kargaşa ortamı hakimdir. Bu toplumsal gerçekliğin bireylerde yansıması olarak kişiler varoluşsal sorgulamalara ve güvensizlik duyguları hissetmeye baskılanmışlardır. Bu duygular, bu baskı ortamında birleşip öfkeye, korkuya dönüşerek bir isyan ve protestolarla birlikte acımasız bir kavga ortamı oluşturulmuştur:

şakir ve 13 arkadaşı

yakalandılar

işkencede öldürüldüler

kapıları işaretlenmişti

*öldürülecekleri belliydi
sağ kalanlar protestoya katıldık
çoğumuz biber gazından zehirlendik
kimimiz hastanede öldük
kimimiz sağ kaldık
(Tuhaf Bir Erkek, syf 98)*

Kesitte de aktarıldığı gibi toplumda fiziksel şiddetin sık sık gerçekleştiği ve meşrulaştığı bir dönem yaşanmaktadır. Zulme maruz kalan bu toplum isyan ve protestolara yönelmiş ve bunun karşılığı olarak daha şiddetli bir tepkiyle karşılaşmışlardır. Kolayca canlarına zarar gelebileceği ve hatta alınabileceği tehdidiyle susturulmaya çalışılan halk, içinde buldukları korku durumuna rağmen direnip isyan etmeye devam etmiştir.

2.2.BASKI YÖNTEMİ OLARAK KORKU VE SANSÜR

Toplumunu kendini ifade etmek noktasında korkutan olgulardan biri de yaratılan ‘unsur’ ögesidir. Sevda karakterinin “gorgo”nun ‘hayaleti’ olarak adlandırdığı “unsur”, yönetimin sansürü uygulama biçimini anlatmaktadır. “Unsur” aracılığıyla “gorgo” yani otoriter sistem halkı korkutup onu kontrol altında tutmaya ve isyankar bir ortam oluşumunu engelleme çabasıdadır:

*"özgürkalmışbeyinler"
teker teker kurşunlandı
sağda solda kalanlar ise
gorgo'nun yeni bir buyruğuyla
insanların içini dinleyen
"unsur"la kuşatıldılar
Bu unsur denilen şey de
Aslında
Hayalet gorgo 'ydu*

Yuvarlak delik deşik

Yumuşak

Sünger topa benzeyen

Ama

durmadan

diş gıcirtadan

leş gibi kokan

her yere sığan bir şey

her birimizin

bilinmez bir yerine sığdırıyordu

kendini

(Tuhaf Bir Erkek, sf 50-51)

“Unsur” yukarıdaki bölümden anlaşılabilirdiği gibi “gorgo” yerine “gorgo”nun taraftarı olanların üstlendiği rolü anlatmak için kullanılmaktadır. “Unsur” gorgonun toplum üstünde baskı oluşturmak ve sansür uygulayabilmek için kullandığı araçlardan biridir. Toplumunu sürekli takip altında tutmak, onlara hep izlendiklerine ve her hareketlerinin ve söylemlerinin kaydının tutulduğuna inandırmak için “gorgo”, yani egemen otorite, “unsur” ögesinden yararlanmaktadır. Bu sürekli takip altında olma bilinci ve hissiyatı insanları paranoyak ve çekimser bir tutum içine girmeye iterek halkı susturmak amacına hizmet etmektedir. “Unsur” un aynı zamanda şiddete ve zulme rahatlıkla başvurmaları ve fiziksel zorlama yanlısı olmaları da benzer şekilde toplumda huzursuz ve güvensiz bir ortam oluşmasına sebep olmuştur. Bu sebeple de yönetimin istediği boyun eğen ve itaatkar bir halk yaratma amaçlarına katkı sağlamışlardır.

2.3. BASKI ALTINDA ÖRGÜTLENMENİN OLUŞUMU VE DÖNÜŞÜMÜ

Yukarıda alınan kesitlerinde bahsedilen “özgürkalmışbeyinler” örgütü, katı ve baskıcı otoriter yönetime başkaldıran ve isyankar tutum sergilemekten kaçınmayan aydın ve entelektüel kesimi

temsil etmektedir. Bu örgüt halk arasında eylemsiz kalmayan azınlık olan kesimi ve bir direnişin ve örgütlenmenin temsili olarak, hükümetin manipülasyonlarına aldırmayarak protestolarına devam etmektedirler. Bu örgüt çıkış arayan insanlara umut kaynağı olabilecek kapasiteye sahiptir. Baskıcı otoritenin yaptırımlarından, başka bir deyişle “unsur”lardan, çekinmeyerek kendi inandıkları doğru doğrultusunda devam etmektedirler. Yazar bu iki farklı yapıyı kutupluluk tekniği aracılığıyla yansıtırken dayatmacı bir erke karşı özgürlüğü ve insanca yaşamının sonsuz savunucuları arasındaki savaşı da resmetmektedir.

Buna karşılık olarak varoluşsal bir sorgulamadan yola çıkılarak romanda insanların hırslarının arzularının tutsağı olmalarından dolayı baskıcı otoritelerin zorunluluğundan da bahsedilmektedir. Bu otoriteden kurtulabilmek için bir yol olarak yaratılan “özgürkalmışbeyinler” örgütü bile romanın sonlarına doğru maruz kaldıkları baskı ve şiddetin esiri olarak isyan ettikleri kısıtlayıcı egemen otoritenin farklı boyutta bir yansıması haline gelmişlerdir. Freud’un psikanalitik kuramından sık sık yararlanan Erbil’in⁴, bu romanda bireylerin ve toplumun yavaş yavaş otoriter ve baskıcı olan “gorgo” figürlerinin etkisi altında kalarak hissettikleri korku ve öfkenin onları değiştirdiği ve dönüştürdüğü ele alınmaktadır. “Özgürkalmışbeyinler” örgütünün de bu gerçekliğe yenik düşüp isyan ettikleri “gorgo” figürü karşısında “gorgo”laşmaları da kısıtlayıcı ve baskıcı yönetimlerin toplumları bunalıma ve şiddete ittikleri için sebep oldukları kısır döngüsel yapı aktarılmaktadır:

“özgürkalmışbeyinler örgütü”

anında

“faşist gorgo istifa”

yürüyüşü gerçekleştirdi

⁴ Çelik, M. (2022). “Leyla Erbil’in öykü ve romanlarının psikanalitik açıdan incelenmesi.” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Batman. <https://hdl.handle.net/20.500.12402/4179>

*polis çatışmasında
tazyikli su biber gazı
ölen ve yaralananlar oldu
biz kurtulduk gene
ama dağıldık
bu çatışmalar
özgürlük adına
son ısrarımızdı bizim
varlığımızın tek umduydu
evet ben de bi ara
özgürkalmışbeyinler örgütü 'ndeydim
biz azaldık
karşımızdakiler çoğaldı
insanlarımız neden
bu kadar çabuk değişiyor
gorgolaşıyorlardı
anlayamadık
(Tuhaf Bir Erkek, sf 110)*

Kesitte de belirtildiği gibi bu örgütün maruz kaldığı şiddet ve baskının örgütü güçsüzleştirdiği, yapılanmayı yıprattığı ve insanları birbirlerinden uzaklaştırarak örgütü dağılmaya sürüklediğine dikkat çekilmiştir. Tam olarak bu sonuca ulaşmak isteyen “gorgo” da insanlara bu yaptırımları uygulamaktan kaçınmamış, aksine bu şiddeti tetikleyici davranışlarda bulunmuştur. Süreç içerisinde dağılmaya ve küçülmeye başlayan örgüttekiler de yaşadıkları hırpayalıcı dönem sonrası davalarından vazgeçip ya taraf değiştirmiş ya da çareyi “gorgo”ya gorgolaşarak tepki göstermekte bulmuşlardır. Sevda figürünün geri dönüş tekniğiyle aktardığı bu kesit aracılığıyla da örgütün dağılmasına seyirci kalmak zorunda olan kesimin bakış açısından yararlanılarak egemen otorite

baskıcı olduğu sürece eylemsizliğe sebep olacak her bir olgunun devrimi ve sistem değişikliğini engelleyecek güce sahip olduğu aktarılmaktadır. Böylelikle hayatımızdaki gorgoların insanları umutsuzluğa ve çaresizliğe sürükleyerek benliklerini sorgulamalarına gönderme yapılmakta, ilkelerle değerler uğruna ne kadar savaş verilirse verilsin, isyan kolektif bir bilinçle bireyleri ayağa kaldırsın; engelin büyüklüğu ve dayanıklılığı karşısında yenik düşmeye, güce boyun eğmeye ve ne yazık ki aynılaşmaya sürüklendiği gerçeğine de vurgudur.

“Unsur” figürlerinin zorla dayattığı sansür ve şiddet sayesinde halkı manipüle eden “gorgo”, sinsi ve kurnazca insanların en zayıf noktalarında biriyle, din ile da halkı uyutmakta ve baskı altında tutmaktadır:

görüyorsunuz sadece

müslüman kardeşlerimiz

baş kesmemiş

(Tuhaf Bir Erkek, sf 41)

Yukarıdaki kesitte de görüldüğu gibi halkın müslüman kimliğinden yararlanarak yanıltıcı bir birlik ve aidiyet, üstünlük duygusu aşılanmaya çalışılmaktadır ki toplumların birlik ve bütünlüğünün önemli ve özgün ögelerinden biri olan, aynı zamanda zayıf ve dokunulmaz yanlarından biri olan inanç bağını devreye sokan, bu ve benzer güçlerin son kozunu oynayarak kitleleri ne derece güçsüzleştirdiği ve boyun eğmek zorunda bıraktığı da yine yazarın bu tip toplumların kaçınılmaz kaderine dair sunmak istediği gerçekliktir.

Erbil’in kurgu dışı ögelerin kullanımına sık sık başvurduğu romanda da toplumsal gerçeğliği yansıtabilmek ve okura olayları doğru bir şekilde sezdirip aktarabilmek için bu ögelerden yararlandığı yukarıda konuşulmuştur. Yozlaşmış ve insani duygulardan, değerlerden uzaklaşan toplumlarda görülen ve insanlığın acımasızlığını yansıtan cinayet, şiddet, tecavüz, çocuk gelin gibi

dönemin ülke gerçeklerine gönderme yaparak bunların meşrulaşması ve artması hakkında pek çok anlatıma yer vererek yukarıda söz edilen kontrolsüz gücün toplumu nasıl bir kısıka aldığı, geniş bir yelpazede insanları kurduğu egemenliğe boyun eğmek zorunda bıraktığı da dile getirilmektedir. Sevda figürü kitabın başından sonuna kadar toplumdaki eşitsiz, adaletsiz ve zalim yapıya gönderme yaparak bu yapıyı ve bu yapının oluşumuna yol açan gorgoyu yani devleti eleştirmektedir. Aynı zamanda gorgonun bu yozlaşmış yapıyı elde etmeyi hep arzuladığı ve toplumu bu konuma getiren güçlerden biri olduğu savunulup en başından beri otoritenin bilinçsiz ve sorgulamaya kapalı olan bu toplumu yaratmaya çabaladığı aktarılmaktadır.

2.4.BASKICI YÖNETİMİN BİREYLERİ GORGOLAŞTIRMASI

Toplumun içinde bulunduğu kaos ve karmaşa ortamı, Sevda'nın kendi ruhsal duygu durumunu anlatmak için seçilen yazın tercihleriyle benzerdir. İlk bölümde bahsedilen; uyulmayan yazım noktalama kuralları, devrik, eksitili cümleler, anlaması yer yer güçleşen anlatım ve olay örgüsünde zamansal bir kopukluk oluşmasına sebep olan toplumsal gerçeklik anlatıları içeren kesitler toplumdaki dağılmayı yansıtmaktadır. Bu teknikler birey özelinde analiz edilebileceği gibi toplum bağlamında da incelenebilmektedir. Bunun başlıca sebeplerinden biri de baskıcı egemen otoritenin hem toplumda hem de bireyde bıraktığı etkinin birbirlerine paralel olmasıdır. Bu paralelliği yansıtan unsurlardan biri de “tuhaf” kelimesinin kullanımınıdır. Kitabın başlığında da kullanılan “tuhaf” sözcüğü eser boyunca büyük bir çoğunlukta Sevda karakterinin eşi Bünyamin'i betimlemede kullanılır:

tuhaf bir erkek nasıl olur hiç bilmezdim

o gün arılar gibi oldum

bardağıma yapışıp kalmış arı ölülerini aşım'e gösterdim. koştı bir bardak dolusu marmara koydu önüme,,, eşime baka baka yudumlamaya koyuldum. her yudumda zihnimin açıldığını ve iştahla

balığın kemik aralarında ufanmış parçacıkları bir kenara yığıp sonra tümünü birden yutmaya hazırlanan eşimi eşekarısı hortumu olarak görmeye başladım

(Tuhaf Bir Erkek, syf 107)

Yukarıdaki kesitte bahsedilen “arılar”, Sevda’ya bunalım hissi yaşatan ve onu ruhsal dengesizliğe sürükleyen bir olgu olmaları üzerine bir metafor olarak verilmişlerdir. Duygusal bir çelişki içerisinde olan Sevda, bu sorunun kaynağı olarak bahsettiği arıların aslında eşi Bünyamin olduğunu fark etmeye başlamıştır. Sevda’nın bunu fark etmesini sağlayan şey ise içinde bulunduğu bunalımlı ruh halinden çıkmaya başlamasıdır.

Romanda leit motif olarak kullanılan “tuhaf bir erkek” söz öbeği Sevda’nın eşini yadırgaması, benimseyemeyişi ve davranışlarını anlamlandırmamasının altını çizerken aynı zamanda bu “tuhaf”lığın sorunun kaynağı ve olmaması gereken bir olgu olduğu sezdirilmektedir. Bünyamin karakteri tuhaf bir erkek olarak “gorgo”laşırken, esas “gorgo” olan baskıcı otoritenin de tuhafılığı ve yalnızlığı vurgulanmaktadır.

SONUÇ

Toplumsal ve sosyal yaşamın zorunlu bir parçası olan “otorite” kavramı bireyleri ve toplumları farklı yönlerden kısıtlayıp topluma zarar verici davranışlar sergileyebilirler. İnsan hayatının her bir boyutunda otoritenin varlığını göstermesi insanların sürekli olarak otoriteyle tek taraflı da olsa bir iletişim içerisinde olduğu anlamına gelmektedir. Bu sebeple otorite ve otoritenin uyguladığı sistem bireysel ve toplumsal yaşamı biçimlendirerek bireylerin özgürlüğünü, mutluluğunu ve güvenliğini belirlerken toplumların isyan veya barış taraftarı olup yönetim ile işbirliği halinde olup olmayacağını belirlemektedir. Bu sebeple ilkelere ve değerlerden yoksun yönetimler benzer tutum sergilemek zorunda kalan, isyan ve öfke içindeki toplumlara zemin hazırlar. Yönetim ve bireyler birlikte değer kaybına ve yozlaşmaya sürüklenince de toplum geri dönülmez bir bozulma

sürecine girer. Leyla Erbil'in "Tuhaf Bir Erkek" adlı romanında da otoritenin baskısının ve yozlaşmasının bireyler ve toplum üzerindeki yıkım etkisi eleştirel ve feminist bakış açısıyla işlenmektedir. Türkiye'nin yaşanmışlıklarından bahsedip bunu açıkça ve sert bir dille eleştiren romanın yazılma amaçlarından biri de toplumsal gerçekliği yansıtıp insanları düşünmeye itip okurlarla bir bağ kurabilmektir. Bunu aktarabilmek için roman türünün seçimi de kadın bakış açısı odağında hem bir olay örgüsü ve akışı oluşturarak toplumsal yaşanmışlıkları anlatmak hem de iç monologlardan yararlanarak bireylerin duygusal karmaşalarını işleyebilmektir. Sevda figürü aracılığıyla her ne kadar otoritenin sebep olduğu toplumsal yıkım karakterin bakış açısına göre çözümlenmemiş olsa da bireysel boyutta karakterin gelişimi gösterilerek kurgu boyunca yavaş yavaş eşinin üstünde kurduğu otoriteden kurtuluşu ve özgürleşme süreci aktarılmaktadır.

Bu tez çalışmasında Tuhaf Bir Erkek romanındaki "gorgo" karakterinin temsil ettiği otorite figürlerinin bireysel ve toplumsal boyuttaki farklı benlikleri ve yansımaları tartışılmıştır. Baskıcı otorite figürlerinin insanlar üzerinde oluşturduğu mutlak gücün ruhsal etkileri Sevda karakterinin bunalımları üzerinden analiz edilirken toplumsal boyuttaki etkileri sistemin ezdiği ve susturduğu toplumun yaşadığı değer kaybı ve sürüklendiği kaos ortamı üzerinden incelenmiştir. Roman boyunca üzerinde durulan toplumsal yozlaşma sürecinde otorite figürlerinin etkisi üzerine bu tez çalışması oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA

SÖYLEŞİLER

“Beni Günah Çıkarmaya Zorlamak İstiyorsunuz Sanki.” Söyleşiyi yapan: Yalçın Armağan, Erkan Irmak, 2011

TEZLER

Büyükgöze, Selime. “MODERNLİĞİN SIKINTILARININ EDEBİYAT METİNLERİNDE BİÇİMSEL İFADELERİ: TÜRKİYELİ KADIN YAZARLAR MERKEZLİ BİR İNCELEME”. 2010

<https://core.ac.uk/reader/51100084>

Çelik, M . “Leyla Erbil’in öykü ve romanlarının psikanalitik açıdan incelenmesi.” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Batman. 2022

<https://hdl.handle.net/20.500.12402/4179>

Erdem, Melihe Yonca. “TEZER ÖZLÜ VE LEYLA ERBİL’İN ROMANLARINDA VAROLUŞÇULUK”. 2019 <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET000292.pdf>

ROMANLAR

Erbil, Leyla. *Tuhaf Bir Erkek*. İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013